

BORIS JESIH

MEDETNIČNI ODNOSI IN POLITIKA

Drobci iz raziskave

Uvodna pripomba

Čeprav je bila empirična raziskava v mestu Lendava usmerjena predvsem v druge vidike, je v njej tudi vrsta vprašanj, ki omogočajo nekatere politološke analize in sklepanja kot tudi dognanja o posameznih vidikih politične participacije. Preden preidemo na samo podajanje rezultatov, - povejmo, da so tudi zaradi dejstva, da avtor tega prispevka ni sodeloval pri njenem koncipiranju, prav s politološkega vidika težji za obdelavo. To bomo odpravili v nadaljnjih fazah celotnega projekta z vključitvijo vrste vprašanj s področja odnosov v sferi politike in politične participacije, saj je poleg že v tem prispevku obdelanih, vključenih še nekaj novih vidikov, predvsem s področja organiziranosti, zastopanosti in teže v političnem življenju manjšine.

Teoretična izhodišča

Pri branju rezultatov moramo upoštevati vrsto činiteljev kot so, časovni okvir izvedbe raziskave; obstoječi politični položaj, ki se je kazal v relativno visokem standardu že uveljavljenih manjšinskih pravic, to posebej velja za madžarsko manjšino; zagotovljeno politično zastopstvo; negotvost zaradi sprememb tako na Madžarskem kot v Sloveniji. Politične spremembe kljub opravljenim prvim večstrankarskim volitvam nikakor niso bile dokončne, kot seveda še niso niti danes. Veliko ugank je bilo, kljub zagotovitvam ob osamosvajanju, da se raven manjšinskih pravic ne bo zmanjšala, o tem kakšna bo bodoča manjšinska zakonodaja, čeprav so nekatere za manjšino zelo bistvene pravice s prvimi večstrankarskimi volitvami bile uveljavljene. Tu mislimo v prvi vrsti na možnost, da ima manjšina oblikovano lastno politično zastopstvo in zagotovljeno neposredno predstavništvo. Prejšnja oblika samoupravnega organiziranja manjšine je sicer ostala, vendar je bila njena usoda ob spreminjanju političnega sistema vprašljiva. Kljub zagotovitvam ob osamosvajanju še ni bila dokončno jasna ustavna ureditev položaja obeh narodnosti. Zakon o organiziranju manjšine je prišel v parlamentarno proceduro šele leta 1993 in še vedno ni sprejet, oziroma bo sprejet predvidoma v letu 1994.

Zakon o volitvah iz leta 1990 je manjšini prinesel bistveno novost, ki se je kazala v tem, da sta tako italijanska kot madžarska narodnost neposredno imeli zagotovljeno izvolitev svojih predstavnikov v slovenski parlament, kar je bilo

neposredno nadaljevanje prejšnje zagotovitve neposrednega soodločanja preko Samoupravnih interesnih skupnosti. To je bila že takrat tudi v svetovnem merilu edinstvena rešitev, saj je poleg zastopstva v parlamentu zagotovljena tudi pravica veta, s tem pa je tako zastopstvo tudi osmišljeno v vsebini. Čeprav gre za neke vrste smiselno nadaljevanje prejšnje ureditve, moramo vedeti, da je to bilo vsaj nekaj let prej pred sprejetjem Deklaracije OZN o pravicah oseb, ki pripadajo narodnim ali etničnim, verskim ali jezikovnim manjšinam, ki tudi določa pravico do oblikovanja lastnih organizacij in sodelovanja pri zadevah, ki zadevajo manjšine na vseh ravneh. Gre vsekakor za eno najbolj pomembnih področij manjšinske zaščite, zato bomo prav ta del v nadaljnjih fazah raziskave okrepili z vrsto dodatnih vprašanj.

Izhajali smo iz izhodišča, da je manjšinsko vprašanje v političnih odnosih realtivno nemoteč politični faktor, saj je Slovenija že v prejšnjem sistemu veljala za državo z vzorno urejeno manjšinsko zaščito, prav odpiranje sosednje Madžarske pa je napovedovalo tudi izboljšanje meddržavnih odnosov, kar je za manjšini na obeh straneh lahko samo pozitivno.

Empirične ugotovitve

Kot tudi pri ostalih delih raziskave so tudi pri tem možne primerajve med slovensko, madžarsko populacijo in ti. drugimi. Kljub relativni šibkosti politoloških vidkov pri koncipiranju vprašalnika je empirična raziskava omogočila nekaj analitičnih ocen nekaterih vidikov družbenega življenja madžarske manjšine, ki so neposredno povezani z njeno politično determiniranostjo v družbenem in političnem okolju in interakciji z večinskim in ostalim prebivalstvom, glede na ocene naslednjih tematskih področij.

- a. teže, ki jo ima madžarska manjšina v političnem življenju v Sloveniji in v regiji
- b. v stopnji zanimanja za politične dejavnosti slovenskih in madžarskih organizacij in društev
- c. zanimanju za politične odnose med Slovenijo in Madžarsko
- d. primerjavi političnega statusa slovenske manjšine v Porabju in madžarske v Prekmurju
- e. vplivu manjšine na oblikovanje odnosov s sosednjo državo
- f. v poznavanju svojih in manjšinskih političnih pravic
- g. v odnosu do opravljanja družbenih in političnih funkcij
- h. v stališču do zagotovitve manjšinskih političnih pravic pri oblikovanju manjšinske politike in manjšinskega političnega zastopstva
- i. o stopnji vpliva političnih organizacij na razvoj narodne identitete madžarske manjšine v Prekmurju
- j. in o morebitni bližini posameznih političnih usmeritev

Vsi vidiki so kot smo že poudarili zelo parcialni in globljih analiz niso omogočali, kljub temu pa nudijo nekateri odgovori zadostno stopnjo pokazateljev za širše razumevanje vpliva medetničnih odnosov na politiko in obratno.

- a. Stališča o politični teži madžarske manjšine v Sloveniji nam kažejo, da dobra polovica vseh vprašanih meni, da madžarska manjšina nima teže v političnem življenju Slovenije. O tem sta si tako slovenska kot madžarska skupina skoraj popolnoma enotni. Tako kar 56,7 odstotkov Slovencev in 62,7 Madžarov meni da, oziroma se popolnoma strinja s trditvijo, da madžarska manjšina v političnem življenju v Sloveniji nima nobene teže. Delež neopredeljenih je pri obeh skupinah skoraj popolnoma identičen in znaša okoli 12 odstotkov. Zanimivo je, da se kar ena tretjina Slovencev ne strinja s trditvijo, da madžarska manjšina nima nobene politične teže v Sloveniji. Medtem, ko je ta odstotek pri Madžarih okoli četrine. Zanimivo je, da so tako imenovani drugi so še bolj prepričani, da madžarska manjšina nima nobene teže v političnem življenju v Sloveniji. Rezultat vsekakor nekoliko preseneča, saj smo glede na ustavno pravni položaj vseeno pričakovali prepričlivejši odstotek mnenj o tem, da ima madžarska manjšina več teže v političnem življenju v Sloveniji. Mogoče je bilo vprašanje postavljeno za preveč široko okolje in bi bili rezultati drugačani, če bi spraševali na regionalni ravni.
- b. Naslednji vidik, ki nas je zanimal je bil v stopnji zanimanja za dejavnosti, ki jih organizirajo slovenske in madžarske organizacije in društva. Splošna ugotovitev je, da politične dejavnosti ki jih organizirajo slovenske organizacije in društva, pritegne le slabo tretjino vseh treh kategorij izprašanih. Kar čez devetdeset odstotkov Slovencev pa se ne udeležuje oziroma jih ne zanimajo prireditve, ki jih organizirajo madžarske organizacije in društva. Zanimivo je, da tudi kar sedemdeset odstotkov Madžarov ne udeležuje prireditev, ki jih organizirajo madžarske organizacije in društva. Ti, drugi se kljub velikemu nezanimanju za prireditve vseeno nekoliko več udeležujejo prireditev madžarskih organizacij 12,1 odstoka. Ugotovitev je torej, da velika večina ljudi zelo pasivno spremlja prireditve, ki jih organizirajo bodisi madžarske oziroma slovenske organizacije in društva, s tem da se le dobra četrtnina redno (6,5) oziroma občasno udeležuje prireditev lastnih organizacij in društev.
- c. Pomen sodelovanja med Slovenijo in Madžarsko za razvoj na področju politike je tako v regionalnem kot državnem merilu po mnenju velike večine izprašanih zelo ali dokaj pomembno. Da je zelo ali dokaj pomembno tako meni kar 80,7 Slovencev, in kar 92 odstotkov Madžarov in tudi kar 78,1 odstotkov neslovenske populacije. Odgovori nedvomno kažejo velik pomen, ki ga celotno prebivalstvo daje meddržavnemu in tudi medregionalnim sodelovanju s sosednjo Madžarsko za obstoj in razvoj madžarske manjšine v Prekmurju.

S tega vidika je manjšina vsekakor vzpodbujevalec dobrih vsestranskih odnosov med Madžarsko in Slovenijo.

- d. V sklop političnih relacij med obema državama so sodila tudi vprašanja o primerjavi stopnje zaščite manjšin v eni in drugi državi, kjer je dokaj jasno pokazano, da večina izprašanih meni, da je stopnja zaščite manjšin na Madžarskem enaka ali slabša kot v Sloveniji. Od tega skoraj polovica Slovencev meni, da je stopnja zaščite manjšin na Madžarskem enaka kot v Sloveniji, ter tudi kar skoraj 60 odstotkov Madžarov. To vsekakor nekoliko preseneča, saj brez subjektivnosti lahko ugotovimo, da je stopnja zaščite manjšin na Madžarskem še posebej v obdobju izpraševanja bila neprimerno nižja kot v Sloveniji. Sklepamo lahko tudi po velikem številu nevtralnih odgovorov, da se anketiranci o tem niso hoteli opredeljevati, oziroma, da kljub relativni bližini slabo poznajo položaj porabskih Slovencev.
- e. Med viri, ki vplivajo na oblikovanje pogledov na sosednjo Madžarsko in njene prebivalce visoko mesto doseže delovanje madžarske narodnostne skupnosti. To kaže, da je manjšina za celotno prebivalstvo pomembna vez z madžarsko državo in njenimi prebivalci, saj njeno delovanje v primerjavi z ostalimi viri (izkušnje, šola, knjige, rtv, mediji itd) zaseda tretje mesto.
- f. Zanimalo nas je tudi v kaki meri prebivalstvo pozna manjšinske politične pravice. Pri obeh vprašanih o poznavanju in o vplivu zakonodaje na ureničevanje je izkazano izredno veliko nepoznavanje osnovnih pravnih dokumentov, ki določajo pravice narodnih manjšin. Tako je kar 61,9 Slovencev izkazalo nepoznavanje osnovnih pravnih dokumentov, vključno z Ustavo in tudi kar 53,8 odstotka Madžarov. Ugotovitev silno preseneča, saj je smo pričakovali, da bo ta odstotek vsaj pri Madžarih precej višji. Da je nepoznavanje res tako veliko potrjujejo nekateri incidenti v zvezi pravicami manjšine v zadnjem času (osebni dokumenti, informiranje).
- g. Vloga oziroma pravica do uporabe jezika pri opravljanju družbenih funkcij za večino prebivalstva ne predstavlja večje ovire. Tako meni, kar 83,4 odstotka slovenske populacije, da se madžarski jezik lahko vedno ali pogosto uporablja pri opravljanju družbenih funkcij. Odstotek madžarske populacije, ki tako misli, je nekoliko nižji, vendar je 66,4 odstotka kolikor dosega še vedno zelo veliko. Enako misli tudi populacija ostalih, od katere kar 78 odstotkov meni, da madžarski jezik ni nobena ovira za opravljanje družbenih funkcij. To kaže, da se je madžarski jezik pri opravljanju družbenih funkcij uveljavil kot nekaj samoumevnega za velik del celotne populacije. Zelo zanimivo je, da je odstotek tistih, ki to možnost popolnoma zavračajo zanemarljiv. Zgoraj navedeno potrjujejo tudi odgovori o zadostnosti možnosti uporabe madžarskega jezika pri opravljanju družbenih funkcij. Kar 75,3 odstotka slovenske populacije meni, da madžarskega jezika pri opravljanju družbenih funkcij ravno prav, enko visok je odstotek populacije ostalih, medtem ko madžarska populacija ni zadovoljna z možnostmi, saj jo le dobra polovica (50,7) odstotka meni, da je tega ravno prav, kar 42,3 odstotka pa da ga je premalo. Če ob tem upoštevamo, da je le 6,3 slovenske populacije

mnenja da je madžarskega jezika preveč lahko ugotovimo, da si Slovenci ne predstavljajo razširitve uporabe madžarskega jezika pri opravljanju družbenih funkcij, vendar jih sedanja prisotnost ne moti preveč.

- h. Dokaj jasno sliko so dali tudi odgovori na vprašanja ali naj bo vpliv manjšine na oblikovanje manjšinske politike in političnega zastopstva zajamčen že v Ustavi in drugih pravnih aktih. Gre seveda za izredno občutljivo področje manjšinskih pravic. Čez sedemdeset odstotkov slovenske populacije meni, da je potrebno zagotoviti pravice madžarske manjšine v ustavi in drugih pravnih aktih zelo (38,4) oziroma precej (46,6), da malo meni 18,1 odstotka, da nič pa 4,1 odstotka. Vsekakor lahko rečemo da prepričljiva večina slovenskega prebivalstva tega ne zanika, tudi odstotek tistih, ki so se izrekli da ni treba tega zagotoviti je zanemarljivo majhen. Pri madžarski populaciji je ta odstotek seveda še večji, saj kar 86 odstotkov Madžarov meni, da je treba to zagotoviti zelo ali precej. Podobni so tudi rezultati pri zagotovitvi političnega zastopstva.
- i. Vedno je vprašanje v koliki meri vplivajo politične organizacije na oblikovanje etnične identitete različno ocenjevano, tako eni vpliv političnih organizacij precenjujejo drugi pa podcenjujejo. Lahko rečemo, da je celotna populacija glede vpliva političnih organizacij madžarske manjšine razdeljena na skoraj dve enaki polovici, ki ta vpliv dobro oziroma slabo ocenjujejo. Tako kar 46,2 odstotka slovenske populacije meni, da politične organizacije vplivajo zelo ali precej na razvoj narodne identitete madžarske manjšine v Prekmurju. Med madžarsko populacijo je ta odstotek sicer nekoliko višji (48,6) vendar ne toliko, da bi kazal na to, da Madžari dajejo bistveno večji pomen političnim organizacijam. Podoben rezultat dobimo tudi pri populaciji drugih. Majhen vpliv političnim organizacijam pripisuje pri vseh treh skupinah izprašanih dobra tretjina. Z nič ali ne vem je odgovorilo 15 odstotkov Slovencev, 13,1 odstotka Madžarov in in kar 22 odstotkov ostalih. V koliki meri na to vpliva lastna politična organiziranost madžarske manjšine težko odgovorimo. Sklepamo lahko, da je vpliv političnih organizacij na oblikovanje narodne identitete madžarske manjšine v Prekmurju, relativen.
- j. Vprašanje o politični usmeritvi oziroma o bližini posameznih političnih usmeritev v času raziskave praktično ni povedalo ničesar. Podobne rezultate bi verjetno dobili tudi v drugih krajih Slovenije, ki niso etnično mešani. Če primerjamo madžarsko populacijo je v primerjavi s slovensko in ostalimi ji je edino krščanskodemokratska usmeritev neokoliko bližja (13,6) od ostalih, vrednosti ostalih političnih usmeritev pa se gibljejo od 0,5 do 6,8 odstotkov. Večina vseh treh kategorij pa se o tem ni moglo opredeliti. Nikakor pa ne moremo trditi, da obstajajo kakršnekoli povezave med etnično pripadnostjo in bližinami posameznih političnih opredelitev. V koliki meri se bi to kazalo danes po skoraj štirih letih večstrankarskega sistema pa bo že področje posebne raziskave.

Sklep

Iz podanih rezultatov lahko sklepamo, da področje politike in političnega v sferi medetničnih odnosov kot tudi na področju oblikovanja etnične identitete madžarske manjšine v Prekmurju v posameznih odtenkih družbenega življenja nikakor ni zanemarljiv faktor. To se posebej kaže v ocenah glede pomena madžarske manjšine za razvoj meddržavnih in dobrososedskih odnosov s sosednjo Madžarsko, kjer prepričljiva večina vseh izprašanih vidi v manjšini maksimalno pozitiven faktor. Visoko stopnjo soglasja je dosegla tudi uporaba madžarskega jezika pri opravljanju družbenih funkcij medtem, ko politična teža manjšine po drugi strani ni visoko ovrednotena. Pogledi na obravnavane vidike so med vsemi tremi kategorijami izprašanih dokaj skladni, kar kaže da med etnično različnim prebivalstvom v Prekmurju ni bistveno različnih pogledov na vlogo manjšine pri oblikovanju manjšinske politike, kot tudi ne na uporabo jezika manjšine pri opravljanju družbenih torej tudi političnih funkcij. Seveda to velja za obdobje izvedbe raziskave, v koliki meri pa je manjšina v sferi politike dobila drug pomen in položaj bo jasno po ponovitvi nekaterih vprašanj iz leta 1991 med isto populacijo v letu 1994. Nekateri indici v dnevni politiki kažejo, da bi lahko bili rezultati nekoliko drugačni.